

Andrzej Z. Makowiecki

Irena Maciejewska (1930-1994)

Rocznik Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza 29, 173-174

1994

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Andrzej Z. Makowiecki

IRENA MACIEJEWSKA (1930–1994)

Jesienią 1994 roku środowisko polonistyczne poniosło dotkliwą stratę: zmarła Irena Maciejewska, profesor zwyczajny Uniwersytetu Warszawskiego, autorka wielu cennych prac naukowych o historii literatury polskiej, obejmujących swym zasięgiem ostatnie stulecie, w szczególności okres Młodej Polski.

Urodzona 10 grudnia 1930 roku w chłopskiej rodzinie Matysiaków, w miejscowości Dziepółć w powiecie Radomsko, rozpoczęła naukę na tajnych kompletach w czasie okupacji i po otrzymaniu w 1949 roku matury podjęła studia polonistyczne na Uniwersytecie Łódzkim, zakończyła zaś na Uniwersytecie Warszawskim. W latach 1953–1961 pracowała jako asystent na Wydziale Dziennikarskim UW, następnie na trwałe związała się z polonistyką. Kolejne stadia jej kariery naukowej wyznaczają daty: 1964 – doktorat, 1974 – habilitacja, 1976 – stanowisko docenta, 1989 – tytuł naukowy profesora, 1992 – stanowisko profesora zwyczajnego w Instytucie Literatury Polskiej UW. Ostatnie dwa lata Jej życia były heroiczne: walczyła z nieuleczalną chorobą, w chwilach poprawy zdrowia powracała do pracy dydaktycznej. Zmarła 8 września 1994 roku.

Zainteresowania naukowe Ireny Maciejewskiej były rozległe i obejmowały trzy epoki literackie: Młodą Polskę, dwudziestolecie międzywojenne i piśmiennictwo po II wojnie światowej. Na tym terenie miała jednak badaczka obszary szczególnego zainteresowania, do których powracała wielokrotnie. Obszarem takim o pierwszoplanowym znaczeniu była poezja XX wieku. Maciejewska napisała o niej parę studiów syntetycznych, ale większość swojej uwagi poświęciła osobowościom poetyckim. Wśród nich na pierwszym miejscu Staffowi. Biografii i twórczości tego poety poświęciła dwutomową monografię, której część pierwsza (1965) zawierała opis dzieła Staffa z okresu lwowskiego (tj. do pierwszej wojny światowej), druga (1974) obejmowała okres „warszawski”. W tej monografii Maciejewska znakomicie opisała zjawisko „staffizmu”, swoistości postawy filozoficznej i artystycznej poety, który towarzyszył trzem okresom poezji polskiej i znajdował z wszystkimi wspólny język, nie tracąc zarazem nic ze swej osobowej odrębności. Wokół tej pracy głównej o Staffie powstało także wiele publikacji o mniejszym zakroju, m.in. wydanie wraz z J. Czachowską listów po-

ety (*W kręgu literackich przyjaźni*, 1965), korespondencji Leopold Staff – Julian Tuwim (z T. Januszewskim i J. Stradeckim, 1974), opracowanie tomu Leopold Staff w serii Biblioteka „Polonistyki” (1965), sylwetka poety w zredagowanej przez Maciejewską dwutomowej pracy zbiorowej *Poeci dwudziestolecia międzywojennego* (1982).

W kręgu zainteresowań badawczych Maciejewskiej znaleźli się też inni liczni poeci. Parokrotnie pisała o młodo zmarłym bracie Leopolda – Ludwiku Marii Staffie, w *Obrazie Literatury Polskiej XIX i XX wieku* znalazły się jej omówienia życia i twórczości Andrzeja Niemojewskiego, Konstantego Marii Górskiego, Kazimierzy Iłakowiczówny, a w *Poetach dwudziestolecia międzywojennego* sylwetki Iwaszkiewicza, Wittlina, Iłakowiczówny.

Z terenu poezji niejednokrotnie wkraczała na teren prozy. Napisała znakomity szkic o Wacławie Berencie jako pisarzu warszawskim (w „Kronice Warszawy” 1979), dwa solidne studia poświęcone badaniom tematologicznym (*Wielkie miasto a problemy naturalizmu w prozie polskiej okresu Młodej Polski* w książce zbiorowej *Problemy literatury polskiej okresu pozytywizmu*, t. 3, 1984 i *Proza polska lat 1914–1918 wobec wojny światowej*, „Pamiętnik Literacki” 1981). Ten tytuł ostatni sygnalizuje jeden z dwu obszarów problematyki badawczej, na których była Maciejewska pionierem. Pierwszy to właśnie literatura niepodległościowa i legionowa okresu I wojny (począwszy od szkicu *Inter arma* w „Odrze” 1969), drugi – tematyka żydowska w literaturze polskiej. W obrębie tego ostatniego powstały takie ważne studia jak *Getto warszawskie w literaturze polskiej* (w zbior. *Literatura wobec wojny i okupacji*, 1976), wydanie ze wstępem wierszy Władysława Szlengla (*Co czytałem umarłym*, 1977), artykuł *Temat żydowski we współczesnej literaturze polskiej* (warszawska „Kultura”, 1980), na koniec wreszcie obszerna antologia *Męczeństwo i zagłada Żydów w zapisach literatury polskiej* (1988).

W ostatnich latach Maciejewska opublikowała parę rzeczy o dużej wadze i wartości naukowej. W 1987 r. wydała w Bibliotece Narodowej *Ludzi bezdomnych* Żeromskiego a Jej obszerny wstęp ukazał problematykę tej powieści w nowej, odkrywczej perspektywie. Książka *Rewolucja i niepodległość* (1991) podsumowała jej zainteresowanie tematyką niepodległościową w literaturze 1890–1918. W obręb tej problematyki konsekwentnie włączała rewolucję 1905, akcentując jej charakter narodowowyzwoleńczy. W tym samym roku 1991 ukazał się podręcznik akademicki *Młoda Polska*, którego Maciejewska była znaczącym współautorem: napisała rozdziały o poezji, obrazie rewolucji w literaturze, „międzyepoce” (1908–1918), życiu literackim Lwowa i Zakopanego, opracowała sylwetki Berenta, Leśmiana, Micińskiego i Staffa. Przedwczesna śmierć przerwała więc dobry i płodny okres życia Ireny Maciejewskiej. Ci, którzy Ją znali dobrze, mają także świadomość odejścia człowieka wielkiej szlachetności, niezdolnego do moralnego kompromisu.